

Prijevod i validacija upitnika Simptoma poremećaja ličnosti (SIPP)

Žulj, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:338858>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**PRIJEVOD I VALIDACIJA UPITNIKA SIMPTOMA
POREMEĆAJA LIČNOSTI (SIPP)**

Diplomski rad

Andrea Žulj

Mentor: doc. dr. sc. Silvija Ručević

Osijek, 2016.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Studij: Diplomski studij psihologije

Andrea Žulj

**PRIJEVOD I VALIDACIJA UPITNIKA SIMPTOMA
POREMEĆAJA LIČNOSTI (SIPP)**

Diplomski rad

Društvene znanosti, polje psihologija, grana opća psihologija

Mentor: doc. dr. sc. Silvija Ručević

Osijek, 2016.

Sadržaj

Uvod	1
Promjene u konceptualizaciji poremećaja ličnosti	1
Temeljni elementi funkcioniranja ličnosti	2
Upitnici za mjerenje temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti	5
Mjerenje oštećenja funkcioniranja ličnosti kod adolescenata	7
Cilj	9
Problem	9
Hipoteza	9
Metoda.....	9
Sudionici.....	9
Instrumenti.....	10
Postupak.....	10
Analiza podataka	11
Rezultati	11
Provjera pouzdanosti	11
Faktorska struktura	12
Rasprava	16
Usporedba s drugim modelima temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti	16
Usporedba s istraživanjima koja su koristila SIPP-118.....	17
SIPP-118 i DSM-5.....	20
Problemi mjerenja težine oštećenja funkcioniranja ličnosti u adolescenciji	22
Ograničenja istraživanja i implikacije za buduća istraživanja.....	25
Zaključak.....	26
Literatura	27

Prijevod i validacija upitnika Simptoma poremećaja ličnosti (SIPP)

Velika novost koju uvodi peto izdanje Dijagnostičkog i statističkog priručnika za duševne poremećaje je procjena stupnja funkcioniranja ličnosti u odnosu na dvije dimenzije – pojam o sebi i interpersonalno funkcioniranje. Jedan od upitnika za mjerenje oštećenja funkcioniranja ličnosti, upitnik Simptoma poremećaja ličnosti (SIPP), primijenjen je na nekoliko kliničkih uzoraka te je dobivena različita faktorska struktura, dok je samo jedno istraživanje provedeno na adolescentima. Cilj je ovog istraživanja provjera konstruktne valjanosti prijevoda SIPP-118 na hrvatskom adolescentskom uzorku. Istraživanje je provedeno na 498 učenika gimnazije i strukovnih srednjih škola iz Osijeka, Belog Manastira, Đakova i Donjeg Miholjca. Konfirmatornom faktorskom analizom provjereni su ranije predloženi modeli SIPP-118, s četiri ili pet temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti, ali se nisu pokazali adekvatnim. Sljedeći korak bila je provedba eksploratorne faktorske analize, a rezultati sugeriraju kako se skale SIPP-118 grupiraju u dvije skale višeg reda – Pojam o sebi i Interpersonalnu dimenziju. Osim mogućnosti računanja rezultata na ove dvije glavne dimenzije, moguće je računanje rezultata i na svakoj od 16 faceta. Sveukupno gledajući, SIPP-118 predstavlja potencijalni mjerni instrument temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti koji bi se mogao uspješno primjenjivati na adolescentskoj populaciji, ali je njegovu korisnost još potrebno utvrditi na kliničkoj populaciji.

Ključne riječi: temeljni elementi funkcioniranja ličnosti, stupanj funkcioniranja ličnosti, pojam o sebi i interpersonalna dimenzija, SIPP-118, adolescenti

Translation and validation of Severity Indices of Personality Problems (SIPP)

The big breakthrough proposed by the 5th edition of Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders is the introduction of assessment of the level of personality functioning regarding to the two dimensions – Self and Interpersonal functioning. One of questionnaires constructed to measure impairment of personality functioning, The Severity Indices of Personality Problems has been used on several clinical samples where the result was a different factor structure while there was only one research conducted on adolescent population. The aim of this research is the evaluation of construct validity of SIPP-118 translation for the Croatian adolescent sample. The research was conducted on 498 students of a high school and vocational schools located in Osijek, Beli Manastir, Đakovo and Donji Miholjac. Previously proposed SIPP-118 models with four or five core elements of personality functioning had been tested by confirmatory factor analysis which yielded a poor goodness of fit. The next step in the process was the implementation of the exploratory factor analysis for which results suggest that the SIPP-118 scales group into two higher-order scales – Self and Interpersonal dimension. Except the possibility of calculating the results for the two main dimensions, it is possible to calculate the results for each of the 16 facets. Overall, the SIPP-118 seems to be a potentially good measurement instrument of core elements of personality functioning which could be successfully conducted on adolescent population, but its efficiency is still to be confirmed in the clinical population.

Keywords: core elements of personality functioning, levels of personality functioning, self and interpersonal dimension, SIPP-118, adolescents

Uvod

Psihologija kao znanost se neprestano razvija kroz istraživanja psihičkih i psihosocijalnih procesa i stanja pojedinaca s ciljem produblivanja spoznaja o ljudskom doživljavanju i ponašanju. Tako je u okviru kliničke psihologije u proteklih desetak godina intenzivno provjeravana učinkovitost klasifikacijskog sustava poremećaja ličnosti kakvo nudi četvrto izdanje Dijagnostičkog i statističkog priručnika za duševne poremećaje (DSM-IV; American Psychiatric Association, 1994), te je takva klasifikacija naišla na mnoštvo kritika (*za detaljniji pregled vidjeti* Krueger i Eaton, 2010). U pokušaju nadilaženja nedostataka, predlaže se procjena funkcioniranja pojedinaca uzimajući u obzir dvije dimenzije – pojam o sebi i interpersonalno funkcioniranje (Bender, Morey i Skodol, 2011). Trenutno se ispituje korisnost ovakvog pristupa, a ovim radom nastojat će se doprinijeti tome kroz provjeru konstruktne valjanosti upitnika prevedenog na hrvatski jezik namijenjenog mjerenju navedenih dimenzija funkcioniranja pojedinaca.

Promjene u konceptualizaciji poremećaja ličnosti

Peto izdanje Dijagnostičkog i statističkog priručnika za duševne poremećaje (DSM-5; American Psychiatric Association, 2013) uvelo je promjene u klasifikaciji poremećaja ličnosti. Naime, u Sekciji III ovog priručnika predložen je alternativni dimenzionalni pristup dijagnosticiranju poremećaja ličnosti prema kojem se naglašava konceptualna razlika oštećenog funkcioniranja ličnosti (kriterij A) od prisutnosti neadaptivnih crta (kriterij B).

Kriterij A definira temeljne elemente funkcioniranja ličnosti pojedinca koji su zajednički svim poremećajima ličnosti (Bender i sur., 2011; Morey i sur., 2011; Wright, 2011), a koji primarno proizlaze iz smetnji u razmišljanju o sebi i drugima (Berghuis, Kamphuis i Verheul, 2012; Clarkin i Huprich, 2011). Temeljni elementi funkcioniranja ličnosti podrazumijevaju adaptivne kapacitete koje svi pojedinci razvijaju i usavršavaju tijekom sazrijevanja, a koji su kod osoba s poremećajem ličnosti značajno narušeni (Arnevik, Wilberg, Monsen, Andrea i Karterud, 2009). Prema tome, temeljni elementi funkcioniranja ličnosti mogu se smatrati i indikatorima težine oštećenja funkcioniranja ličnosti (Hopwood i sur., 2011), pri čemu se bolje funkcioniranje adaptivnih kapaciteta povezuje s manjom ozbiljnosti poremećaja ličnosti, odnosno manjim oštećenjem funkcioniranja ličnosti (Andrea i sur., 2007). Postojanje oštećenja u funkcioniranju ličnosti govori o tome ima li osoba poremećaj ličnosti, dok težina ovog oštećenja govori o tome ima li osoba više od jednog poremećaja ili jedan od obično težih poremećaja ličnosti (American Psychiatric Association, 2013). Promjenjivost poremećaja ličnosti izraženija je za (ne)adaptivne kapacitete nego za stabilnije, biološki utemeljene karakteristike (McGlashan i sur., 2005). Iz navedenoga proizlazi potreba usmjerenja tretmana

upravo na taj adaptivni dio ličnosti, a za njegovu procjenu nužni su adekvatni mjerni instrumenti.

Za mjerenje oštećenja funkcioniranja ličnosti, DSM-5 u sklopu kriterija A nudi Ljestvicu stupnja funkcioniranja ličnosti (eng. *Levels of Personality Functioning Scale*; LFPS; Morey i sur., 2011) formiranu na temelju dva trenutno postojeća mjerna instrumenta, Opće procjene poremećaja ličnosti (eng. *General Assessment of Personality Disorder*; GAPD; Livesley, 2006) te upitnika Simptoma poremećaja ličnosti (eng. *Severity Indices of Personality Problems*; SIPP-118; Verheul i sur., 2008). Navedenom skalom procjenjuju se smetnje u četiri područja – identitetu, samousmjerenosti, empatiji i intimnosti (Bender i sur., 2011).

Procjenjivanje stupnja oštećenja funkcioniranja adaptivnog dijela ličnosti relativno je novo područje istraživanja kojem i dalje nedostaju pouzdani i valjani mjerni instrumenti koji bi bili od posebne koristi kako kliničarima, tako i u znanosti. Naime, instrumenti koji su razvijeni za mjerenje težine oštećenja funkcioniranja ličnosti rijetko su primjenjivani na drugim uzorcima od onih na kojima su početno validirani. U istraživanjima koja jesu provedena na kliničkom uzorku dobivala se različita faktorska struktura (Bastiaansen, De Fruyt, Rossi, Schotte i Hofmans, 2013; Berghuis i sur., 2012; Morey i sur., 2011; Verheul i sur., 2008). Nadalje, istraživanja su obično uključivala sudionike u odrasloj dobi, dok je trenutno samo jedno istraživanje (Feenstra, Hutsebaut, Verheul i Busschbach, 2011) obuhvatilo adolescentsku populaciju. Stoga, u radu je prikazana provjera konstruktne valjanosti jednog od predloženih mjernih instrumenata, SIPP-118, na hrvatskom adolescentskom uzorku s ciljem približavanja određenju toga koji se temeljni elementi nalaze u podlozi oštećenja funkcioniranja ličnosti te koja je njihova optimalna operacionalizacija.

Temeljni elementi funkcioniranja ličnosti

Kako bi se konstruirao mjerni instrument za pouzdano određivanje stupnja funkcioniranja ličnosti, različiti autori ponudili su svoju konceptualizaciju temeljnih elemenata koji ga određuju. Radi lakšeg praćenja daljnjeg teksta, temeljni elementi najpoznatijih modela prikazani su u Tablici 1.

Kernberg (1984) psihopatologiju ličnosti vidi u terminima poremećaja identiteta, primitivnih psiholoških obrana te iskrivljenog testiranja stvarnosti. Središnju komponentu njegovog modela čini kvaliteta mentalne reprezentacije sebe i drugih (Bender i sur., 2011). Millon (1986) naglašava važnost tri komponente: funkcionalna nefleksibilnost, samoporažavajući krug te nestabilnost u situacijama koje izazivaju stres, a izražavaju se unutar intimnih, vršnjačkih, obiteljskih te radnih odnosa. Sličan prijedlog temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti iznijeli su Hill, Harrington, Fudge, Rutter i Pickles (1989), naglašavajući

šest domena funkcioniranja, uključujući posao, ljubavne odnose, prijateljstva, neintimne socijalne kontakte, pregovaranje te svakodnevno suočavanje.

Tablica 1.
Modeli temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti.

Modeli	Elementi				
Kernberg (1984)	Integracija identiteta	Mehanizmi obrane			Testiranje stvarnosti
Millon (1986)	Funkcionalna nefleksibilnost, samoporažavajući krug		Interpersonalna nestabilnost		
Hill i sur. (1989)			6 domena funkcioniranja		
Svrakic i sur. (1993)		Samousmjerenost	Suradnja		
DSM-IV (APA, 1994); Bornstein (1998)		Teškoće kontrole impulsa, Neprikladna afektivnost	Poteškoće u interpersonalnim odnosima		Oštećenje kognicije
Livesley (2003)	Integracija identiteta		Kapacitet za intimnost	Prosocijalno ponašanje	
Parker i sur. (2004)		Suočavanje	Suradnja		
Verheul i sur. (2008)	Integracija identiteta	Samokontrola	Funkcioniranje u odnosima	Socijalna usuglašenost	Odgovornost
DSM-5 (APA, 2013)	Identitet	Samousmjerenost	Intimnost	Empatija	

Napomene: APA = American Psychiatric Association.

Bornstein (1998) težinu psihopatologije ličnosti opisuje kroz deficite u domenama navedenim u DSM-IV, a uključuju oštećenje kognicije, neprikladnu afektivnost, poteškoće u interpersonalnim odnosima, kao i kontrole impulsa. Svrakic, Whitehead, Przybeck i Cloninger (1993) u svom su istraživanju potvrdili kako su adaptivni kapaciteti, kao što su samousmjerenost i suradnja, povezani s poremećajima ličnosti, neovisno o tipu, a do sličnog su

zaključka došli i Parker i sur. (2004). Nadalje, Livesley (2003) u svom modelu Adaptivnog neuspjeha ličnost opisuje kao intrapsihički sustav koji je potreban za ispunjenje životnih zadataka u odrasloj dobi, a čine ga tri elementa: stabilna i integrirana reprezentacija sebe i drugih, kapacitet za intimnost i uspostavu privrženih veza te kapacitet za prosocijalno ponašanje. Teškoće u funkcioniranju u ta tri elementa definiraju koncept poremećaja.

Prethodno navedena istraživanja jasno govore u prilog važnosti procjene funkcioniranja ličnosti kroz veći broj domena kako bi se dobio uvid u težinu oštećenja funkcioniranja ličnosti i opravdalo postavljanje dijagnoze poremećaja ličnosti. Pristup u kojemu se u obzir uzimaju smetnje u razmišljanju o sebi i drugima, a koji je u nekoj mjeri uključen u svim prethodno navedenim konceptualizacijama, pokazao se kao najkorisniji u određivanju tipa i težine psihopatologije ličnosti, u planiranju tretmanskih intervencija te predviđanju tijeka i ishoda tretmana (Bender i sur., 2011; Parker i sur., 2004; Skodol i sur., 2011). Isto su potvrdili i Hopwood i sur. (2011) u svojem longitudinalnom istraživanju poremećaja ličnosti, ističući kako je u procjeni psihopatologije ličnosti općenita težina poremećaja ličnosti najvažniji samostalni prediktor trenutne i buduće disfunkcije. Navedeno je u skladu i s Tyrerovom (2005) tvrdnjom prema kojoj bi težina psihopatologije ličnosti trebala biti sastavni dio bilo kojeg dimenzionalnog pristupa procjene psihopatologije ličnosti. Clark (2009) sugerira kako bi tretman bio najuspješniji ukoliko bi se na samom početku usmjerilo na adaptivni dio ličnosti, jer bi se na taj način pomoglo osobi u rješavanju onih simptoma koji ju trenutno najviše ometaju u funkcioniranju. Isto se potvrdilo i u istraživanju McCrae i sur. (2000) prema kojima psihoterapeutske intervencije imaju veći utjecaj na adaptivne kapacitete nego što su u mogućnosti mijenjati crte ličnosti osobe. Važno je naglasiti kako je do sada prilikom procjene ishoda tretmana obično fokus bio na redukciji simptoma, dok se vrlo rijetko procjenjivalo općenito funkcioniranje ličnosti. To je, posljedično, moglo stvoriti previše optimističnu sliku. Naime, pokazalo se kako tretman kod pacijenata s graničnim poremećajem ličnosti uistinu dovodi do redukcije simptoma, što nije u svim situacijama sigurni pokazatelj funkcionalnog oporavka, primjerice socijalnog ili radnog. Takvi nalazi sugerirali su kako tretman, osim redukcije simptoma, treba biti usmjeren i na jačanje adaptivnih psiholoških kapaciteta koji će pomoći pacijentu da se adekvatnije suočava s budućim stresorima (Feenstra, Hutsebaut, Verheul i van Limbeek, 2014).

Iz navedenog se vidi važnost uvođenja procjene težine oštećenja funkcioniranja ličnosti i kod postavljanja dijagnoze i kreiranja tretmana. Prema tome, instrumenti namijenjeni mjerenju težine psihopatologije ličnosti trebali bi odražavati temeljne disfunkcije koje se nalaze u podlozi

svih poremećaja ličnosti, ali i ujedno biti osjetljivi na promjene koje nastaju kao posljedice tretmana.

Upitnici za mjerenje temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti

Kao što je već navedeno, trenutno su za mjerenje težine psihopatologije ličnosti putem samoiskaza konstruirana samo dva upitnika. Elementi koje ih čine i njihova faktorska struktura predmet su rasprave i istraživanja (npr. Bastiaansen i sur., 2013; Berghuis i sur., 2012; Morey i sur., 2011). Po uzoru na spomenuti Livesleyev (2003) model Adaptivnog neuspjeha konstruiran je upitnik Opće procjene poremećaja ličnosti (Livesley, 2006) koji mjeri patologiju ličnosti kroz dvije glavne dimenzije. Prva skala, Patologija vezana uz pojam o sebi, uključuje čestice koje se odnose na strukturu ličnosti, tj. probleme diferencijacije i integracije, te djelovanje, odnosno konativnu patologiju (Berghuis, Kamphuis i Verheul, 2014). Druga se skala, Interpersonalna disfunkcija, odnosi na teškoće u odnosima s drugima. Psihometrijske karakteristike upitnika dobivene na nizozemskom kliničkom uzorku (Berghuis, Kamphuis, Verheul, Larstone i Livesley, 2013) pokazale su se dobrima, ali upitnik nije repliciran na novim uzorcima.

Nešto noviju konceptualizaciju temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti ponudili su Verheul i sur. (2008), koristeći upitnik SIPP-118 na velikom uzorku koji je uključivao i kliničku i nekliničku populaciju. Dobili su kako se 16 faceta, koje su prethodno stvorene na temelju konsenzusa istraživača te opsežnog predistraživanja, uklapa u pet domena višeg reda. Domene su interpretirane na sljedeći način: a) Samokontrola, uključujući facete Kontrole emocija i Kontrole nad sobom, b) Integracija identiteta, uključujući facete Samopoštovanja, Stabilne slike o sebi, Samousmjerenosti, Uživljanja i Svrhovitosti, c) Funkcioniranje u odnosima, uključujući facete Intimnosti, Dugotrajnih odnosa i Osjećaja priznanja, d) Odgovornost, uključujući facete Odgovornosti i Pouzdanosti, te e) Socijalna usuglašenost, uključujući facete Kontrole agresije, Tolerancije frustracije, Poštovanja i Suradnje. Viši rezultati na upitniku ukazuju na bolje funkcioniranje adaptivnog dijela ličnosti i samim time na manju težinu psihopatologije ličnosti.

Pronađena je snažna povezanost poremećaja ličnosti s rezultatima na SIPP-118 (Andrea i sur., 2007), pri čemu se pokazalo kako ovaj instrument uspješno razlikuje pojedince s poremećajem ličnosti od onih kod kojih on nije dijagnosticiran, kao i one s jednim od onih s više poremećaja ličnosti (Verheul i sur., 2008). Test-retest pouzdanost u kratkom vremenskom razdoblju na studentskoj populaciji bila je izvrsna, pokazujući kako je SIPP-118 relativno neosjetljiv na kratkoročne promjene stanja. No, u istom istraživanju rezultati kliničke populacije poboljšali su se nakon dvogodišnjeg tretmana ukazujući na osjetljivost SIPP-118 kako na srednjoročne, tako i na dugoročne adaptacijske promjene (Verheul i sur., 2008).

Osjetljivost na promjene koje nastaju kao posljedica tretmana osigurava se uputom upitnika kojom se sugerira izvještavanje o protekla tri mjeseca. Iako je razvijen prvenstveno u istraživačke svrhe, njegove izvrsne psihometrijske karakteristike čine ga potencijalnim mjernim instrumentom tretmanskim ishoda te u dijagnostičke svrhe, što je još uvijek predmet istraživanja (Rossi, Debast i van Alphen, 2016).

Faktorska struktura izvornog istraživanja SIPP-118 replicirana je i na drugim uzorcima (vidjeti *Tablicu 2*). Prvo od takvih bilo je istraživanje Arnevik i sur. (2009) na 114 sudionika s dijagnosticiranim poremećajem ličnosti. Rezultati su pokazali dobre psihometrijske pokazatelje na razini faceta, a rezultati norveškog uzorka osoba s poremećajem ličnosti usporedivi su s nizozemskim uzorkom. Također, rezultati osoba s poremećajem ličnosti bili su značajno niži od rezultata opće populacije na svim facetama, osim faceti Poštovanja. S obzirom na to da navedena faceta ne može uspješno razlikovati normalno funkcioniranje od psihopatologije ličnosti, autori navode da su potrebna dodatna istraživanja kako bi se utvrdila važnost uključivanja ove domene kao jednog od temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti. Zbog malog uzorka u ovom istraživanju faktorska se struktura nije provjeravala, tj. nije se provjerilo kako se facete nižeg reda uklapaju u domene višeg reda, te odgovaraju li domenama koje su Verheul i sur. (2008) dobili u svom istraživanju. Nadalje, Berghuis i sur. (2012) proveli su istraživanje u kojemu su koristili SIPP-118 zajedno s GAPD, te su na temelju njih ekstrahirali samo tri faktora koja su predstavljala temeljne elemente funkcioniranja ličnosti. S obzirom na sadržaj, nazvali su ih Funkcioniranje na domeni pojma o sebi i identiteta, Prosocijalno funkcioniranje i Poteškoće u odnosima. S druge strane, Bastiaansen i sur. (2013) u svom su istraživanju pronašli četiri faktora višeg reda koje su nazvali Samokontrola, Integracija identiteta, Funkcioniranje u odnosima i Odgovornost. Iako domene nose iste nazive kao i domene u istraživanju Verheula i sur. (2008), važno je napomenuti kako se one samo djelomično preklapaju, a facete koje su u izvornom istraživanju činile domenu Socijalne usuglašenosti sada se nalaze unutar ove četiri dobivene domene.

Sva prethodno navedena istraživanja uključivala su sudionike u odrasloj dobi. Međutim, DSM-5 kao jedan od kriterija za određivanje psihopatologije ličnosti navodi kako neuspješna adaptacija treba biti prisutna barem u adolescenciji (Skodol i sur., 2011), što ukazuje na važnost procjene poremećaja ličnosti već u toj ranijoj dobi.

Tablica 2.

Temeljni elementi funkcioniranja ličnosti dobiveni u istraživanjima SIPP-118.

Verheul i sur. (2008)	Feenstra i sur. (2011)	Berghuis i sur. (2012) ¹	Bastiaansen i sur. (2013)
Integracija identiteta	Integracija identiteta	Funkcioniranje na domeni pojma o sebi i identiteta	Integracija identiteta
Samokontrola	Samokontrola		Samokontrola
Funkcioniranje u odnosima	Funkcioniranje u odnosima	Poteškoće u odnosima	Funkcioniranje u odnosima
Socijalna usuglašenost	Socijalna usuglašenost	Prosocijalno funkcioniranje	
Odgovornost	Odgovornost		Odgovornost

Napomene. ¹ Analiza je uključivala SIPP-118 zajedno s upitnikom Opće procjene poremećaja ličnosti.

Mjerenje oštećenja funkcioniranja ličnosti kod adolescenata

Kliničari nevoljko pridjeljuju dijagnozu poremećaja ličnosti adolescentima (Kongerslev, Chanen i Simonsen, 2015), unatoč tome što istraživanja pokazuju kako su poremećaji ličnosti učestali među kliničkom populacijom adolescenata (Feenstra, Busschbach, Verheul i Hutsebaut, 2011). Kako se pokazalo da su adolescentska patologija i patologija u odrasloj dobi više slične nego različite (Hutsebaut, Feenstra i Luyten, 2013), postavlja se pitanje važnosti mjerenja težine oštećenja funkcioniranja ličnosti kod adolescenata, budući da se generalizirana težina pokazala najvažnijim prediktorom trenutne i buduće disfunkcije u odrasloj dobi (Hopwood i sur., 2011). Iz toga proizlazi i pitanje načina mjerenja težine oštećenja, točnije primjenjivosti upitnika namijenjenih odrasloj populaciji na adolescentima.

Prvi takav pokušaj, a prema saznanjima i jedini, bio je onaj Feenstre i sur. (2011). Naime, ovi autori primijenili su upitnik Simptoma poremećaja ličnosti na 378 adolescenata kojima je dijagnosticiran poremećaj ličnosti te 389 adolescenata iz opće populacije kako bi provjerili mogu li se rezultati iz istraživanja Verheula i sur. (2008), dobivenih na odrasloj populaciji, generalizirati na adolescentski uzorak. Što se tiče faktorske strukture, dobiven je petofaktorski model s istim nazivima domena te pripadajućim facetama kao i u izvornom istraživanju. Kako je i u njemu na temelju teorijskog razmatranja odlučeno premjestiti facetu Tolerancije frustracije iz faktora Integracije identiteta u faktor Socijalne usuglašenosti, te facete

Stabilne slike o sebi i Samousmjerenosti iz faktora Samokontrole u faktor Integracije identiteta, tako je učinjeno i u ovom istraživanju. Facete su se pokazale umjereno pouzdanima, te se također pokazalo kako SIPP-118 može uspješno razlikovati klinički od nekliničkog uzorka. Osim toga, korelacije s drugim kliničkim instrumentima bile su umjerene do visoke. Navedeno govori u prilog tome kako bi se SIPP-118 mogao uspješno primjenjivati za mjerenje psihopatologije ličnosti i kod adolescenata.

Ono što su autori naveli kao nedostatak ovog istraživanja, a što se pokazalo problematičnim i u nekim drugim istraživanjima na adolescentskom uzorku (npr. Tromp i Koot, 2008) je potreba prilagodbe mjernih instrumenata prvenstveno namijenjenih mjerenju ličnosti odraslih na način da budu primjenjivi i na adolescentima. Primjerice, čestica „*Redovito se prepirem s drugima na poslu ili kod kuće*“ bila bi bliža svakodnevicu adolescenata ukoliko bi se čestice odnosile na školu, a ne na posao. Nadalje, ukoliko bi formulacija nekih čestica bila jednostavnija, posljedično bi bila i razumljivija adolescentima. Navedeno su, primjerice, učinili Tromp i Koot (2008) koji su originalni upitnik DAPP-BQ (Livesley i Jackson, 2002) prilagodili adolescentskoj populaciji zamijenivši teške i neuobičajene riječi sinonimima koji bi bili prikladni razvojnoj dobi ispitanika. Za devet čestica koje se odnose na seksualna iskustva, korištenje psihoaktivnih tvari i alkohola dodana je mogućnost odgovora „ne odnosi se na mene“, a uz čestice koje se odnose na seksualno iskustvo dodan je naputak kako uključuju i masturbaciju. Feenstra i sur. (2011) navode kako je neprilagođavanje mjernog instrumenta dovelo u pitanje to koliko su uistinu obuhvaćeni temeljni elementi adolescentske psihopatologije ličnosti, što ujedno ostavlja prostor za daljnja istraživanja.

Nadalje, ono što bi također mogao predstavljati problem prilikom mjerenja temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti kod adolescenata je pitanje treba li intimnost biti uključena u tu procjenu. Naime, adolescencija je razdoblje u kojemu se intimnost tek počinje razvijati kroz bliže prijateljske te prve romantične odnose (Furman i Collins, 2007). Stoga ne čudi nizak koeficijent unutarnje konzistencije ljestvice koja se odnosila na probleme s intimnošću u istraživanju Trompove i Koota (2008). Kao jedno od objašnjenja dobivenih rezultata mogao bi biti manjak iskustava mjerenih ovom ljestvicom, a odnose se upravo na ljubavne odnose i seksualno iskustvo. Međutim, u istraživanju Feenstre i sur. (2011) skala vezana uz intimnost nije se pokazala problematičnom. Kako je ovo do sada bilo jedino istraživanje koje je koristilo SIPP-118 na adolescentskoj populaciji, postoji potreba za replikacijom istraživanja kako bi se ukazalo na korisnost uvrštavanja intimnosti kao jednog od temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti, odnosno kako bi se uvidjele daljnje potrebe za prilagodbom ove skale adolescentskoj populaciji.

S obzirom na to da je u prošlim istraživanjima koja su koristila SIPP-118 kao mjeru temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti (Bastiaansen i sur., 2013; Berghuis i sur., 2012; Morey i sur., 2011; Verheul i sur., 2008) dobivena različita faktorska struktura SIPP-118, cilj je ovoga istraživanja ponovno ispitati faktorsku strukturu ovog instrumenta. U tu će svrhu SIPP-118 biti primijenjen na adolescentskoj populaciji, nastojeći ujedno nadomjestiti nedostatke prethodnih istraživanja (Feenstra i sur., 2011), a koji se odnose na potrebu prilagodbe mjernog instrumenta adolescentskoj populaciji. Tako će riječi koje se odnose na posao biti zamijenjene školom, a čestice će se nastojati učiniti što jednostavnijim kako bi bile razumljive adolescentima. Za razliku od Moreya i sur. (2011) čiji je cilj bila konstrukcija kontinuuma funkcioniranja ličnosti, ovo istraživanje koristit će konfirmatornu faktorsku analizu kako bi se usporedila multidimenzionalna struktura funkcioniranja ličnosti te pronašao model koji najbolje odgovara empirijskim podacima. Kao i na uzorku odrasle populacije te kasnije adolescenata, očekuje se potvrda petofaktorskog modela psihopatologije ličnosti dobivenog u istraživanju Verheula i sur. (2008).

Cilj

Provjeriti konstruktnu valjanost prijevoda upitnika Simptoma poremećaja ličnosti (SIPP) na uzorku srednjih škola iz Osijeka i okolice.

Problem

Ispitati faktorsku strukturu prijevoda upitnika Simptoma poremećaja ličnosti 118 (SIPP-118) na uzorku adolescenata.

Hipoteza

Očekuje se da će konfirmatorna faktorska analiza potvrditi petofaktorski model dobiven u originalnom istraživanju (Verheul i sur., 2008).

Metoda

Sudionici

Istraživanje je provedeno na uzorku $N = 510$ (177 mladića i 328 djevojaka) učenika gimnazije i strukovnih srednjih škola iz Osijeka, Belog Manastira, Đakova i Donjeg Miholjca. Sudionici koji nisu popunili znatan broj čestica iz upitnika su bili isključeni iz daljnje analize ($N=12$), tako da je konačni uzorak uključivao $N = 498$ učenika (174 mladića i 320 djevojaka), u dobi od 14 do 21 godine ($M = 16.53$, $SD = 1.142$). Od toga, ukupan broj učenika srednjih

škola iz Belog Manastira iznosio je $N = 94$, Donjeg Miholjca $N = 145$, Đakova $N = 81$, te Osijeka $N = 178$.

Instrumenti

SIPP-118. Upitnik *Simptoma poremećaja ličnosti* (eng. *Severity Indices of Personality Problems*; SIPP; Verheul i sur., 2008) je upitnik samoiskaza namijenjen mjerenju težine patologije ličnosti kroz mjerenje temeljnih elemenata (ne)adaptivnog funkcioniranja ličnosti. Uputom se traži od sudionika da procijene u kojem stupnju se tvrdnje odnose na njih u posljednja tri mjeseca i to na skali Likertovog tipa (1 – "u potpunosti se ne slažem" do 4 – "u potpunosti se slažem"). Upitnikom se mjeri 16 faceta: Kontrola emocija, Kontrola nad sobom, Samopoštovanje, Stabilna slika o sebi, Samousmjerenost, Uživavanje, Svrhovitost, Odgovornost, Pouzdanost, Intimnost, Dugotrajni odnosi, Osjećaj priznanja, Kontrola agresije, Tolerancija frustracije, Suradnja i Poštovanje. Viši rezultati na ovome upitniku ukazuju na bolje funkcioniranje adaptivnog dijela ličnosti. Istraživanjima su potvrđene dobre psihometrijske karakteristike ovog mjernog instrumenta, najprije na izvornom istraživanju na nizozemskom uzorku (Verheul i sur., 2008), a potom i na norveškom uzorku (Arnevik i sur., 2009). Do sada jedino istraživanje koje je provedeno na adolescentima također je potvrdilo dobre psihometrijske karakteristike SIPP-118 (Feenstra i sur., 2011).

Upitnik je za potrebe ovog istraživanja preveden s engleskog na hrvatski jezik. Kako bi se to postiglo, četiri nezavisna prevoditelja prevela su čestice SIPP-118 na hrvatski jezik te je konsenzusom dogovoren konačan izgled čestica. Sve analize SIPP-118 rađene su na razini faceta. Budući da su Feenstra i sur. (2011) u svom istraživanju na adolescentskom uzorku kao nedostatak naveli potrebu prilagođavanja upitnika adolescentskoj populaciji, to je i učinjeno za potrebe ovog istraživanja na način da su dvije čestice koje su se odnosile na posao zamijenjene onima koje opisuju ponašanja u školskom kontekstu. Primjer takve adaptacije vidljiv je u zamjeni čestice „*Redovito se prepirem s drugima na poslu ili kod kuće*“ česticom „*Redovito se prepirem s drugima u školi ili kod kuće*“. Adaptacija je učinjena za još jednu česticu koja je opisivala ponašanje nekarakteristično za ovu razvojnu dob. Čestica „*Često ne uspijem na vrijeme platiti svoje dugove*“ zamijenjena je česticom najsličnijom po smislu, a koja odgovara adolescentskoj dobi, „*Često ne uspijem na vrijeme napraviti ono što se traži od mene*“.

Postupak

Istraživanje je provedeno grupno, u skupinama po dvadesetak sudionika, za vrijeme sata razrednog odjela ili u neko drugo vrijeme koje je ponudila škola u dogovoru s profesorima. Prije samog početka istraživanja učenicima je pročitana uputa u kojoj je naglašeno kako je

istraživanje anonimno te kako će se rezultati koristiti isključivo u znanstvene svrhe. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno te su oni učenici koji su pristali sudjelovati prethodno potpisali suglasnost za sudjelovanje. Vrijeme ispunjavanja upitnika nije bilo ograničeno.

Analiza podataka

Konstruktna valjanost upitnika SIPP-118 provjerena je konfirmatornom faktorskom analizom putem programa IBM SPSS Amos 7. Kao pokazatelji pristajanja modela promatrali su se: a) hi-kvadrat (χ^2) i njegov omjer u odnosu na broj stupnjeva slobode (χ^2/ss) (Bentler, 2007), pri čemu se vrijednost relativnog hi-kvadrata između 2 i 5 najčešće prihvaća kao model dobrog pristajanja (Marsh i Hocevar, 1985); b) standardizirana prosječna kvadratna kovarijanca reziduala (eng. *the root mean squared error of approximation*; RMSEA; Steiger, 2000), pri čemu se vrijednosti $< .05$ uzimaju kao pokazatelji dobrog pristajanja modela, $.05 - .08$ kao umjerenog, $.08 - .10$ kao graničnog, dok vrijednosti $> .10$ ukazuju na loše pristajanje empirijskih podataka testiranom modelu (Browne i Cudeck, 1993; Hu i Bentler, 1999); i c) komparativni indeks pristajanja (eng. *the comparative fit index*; CFI), gdje vrijednosti između $.90$ i $.95$ ukazuju na prihvatljivo pristajanje, a vrijednosti iznad $.95$ na dobro ili izvrsno pristajanje modela (Hu i Bentler, 1999). Budući da će se u radu prikazati i usporedba pristajanja različitih modela istim podacima iz upitnika, za svaki od njih bit će prikazana i vrijednost Akaike informacijskog kriterija (AIC). Njegova vrijednost je to niža što empirijski podaci bolje odgovaraju provjeravanom teorijskom modelu (Akaike, 1987).

Rezultati

Provjera pouzdanosti

Cronbach α koeficijent unutarnje konzistencije svih 16 faceta kreće se u rasponu $.63 - .86$ (vidjeti Tablicu 3). Uobičajeno se vrijednosti između $.70$ i $.80$ smatraju prihvatljivima, iako Kline (1999) navodi kako se koeficijenti unutarnje konzistencije manji od $.70$ mogu smatrati prihvatljivim za neke konstrukte u psihologiji, dok Lance, Butts i Michels (2006) ističu kako među istraživačima nema jasno dogovorene vrijednosti koeficijenta unutarnje konzistencije, te da je vrijednost od $.70$ samo arbitrarna. Stoga, može se zaključiti kako su pouzdanosti dobivene u ovom istraživanju prihvatljive. Dobivene vrijednosti usporedive su s vrijednostima dobivenim na adolescentskom nekliničkom uzorku (Feenstra i sur., 2011) te kliničkom uzorku odrasle populacije iz izvornog istraživanja (Verheul i sur., 2008), pri čemu je jedino pouzdanost facete Intimnost ($\alpha = 0.63$) niža u usporedbi s navedenim istraživanjima, ali i dalje prihvatljiva. Podaci su prikazani u Tablici 3.

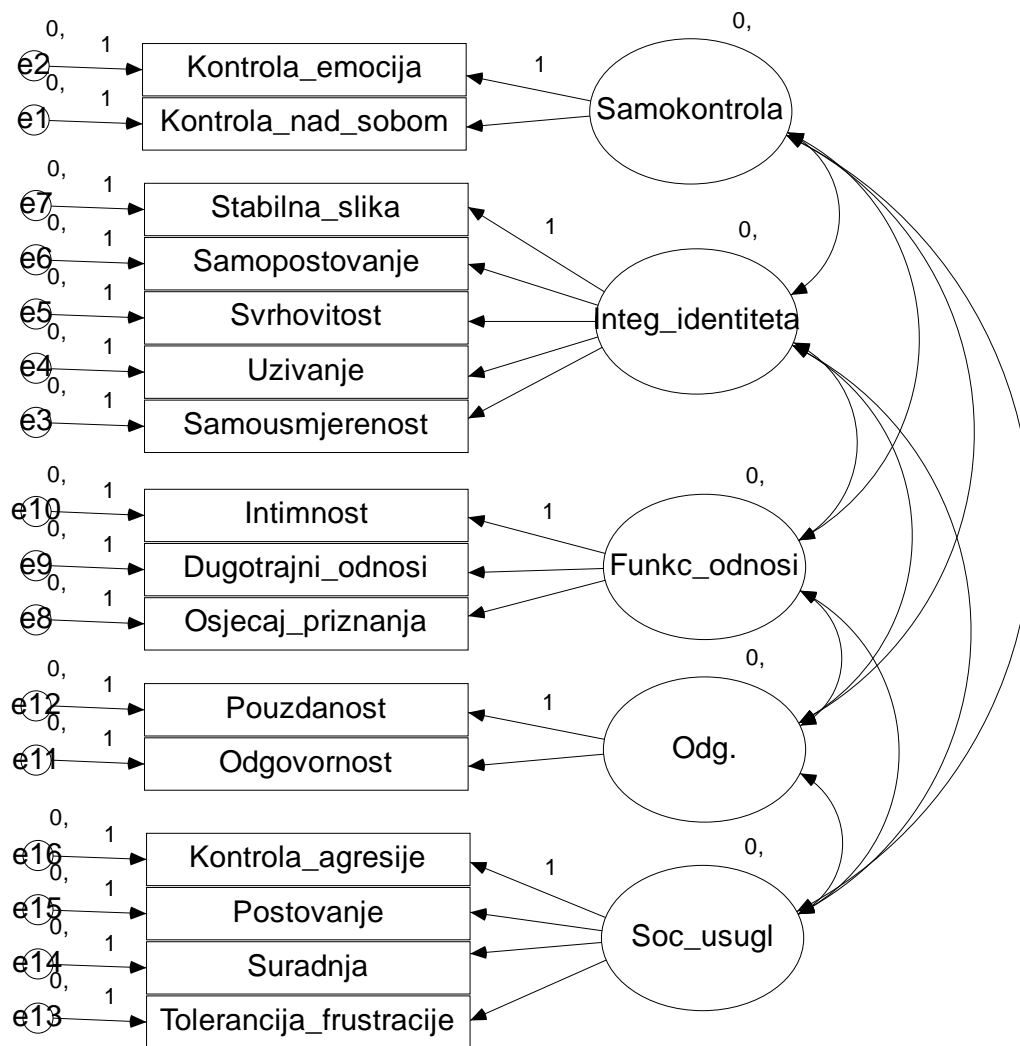
Tablica 3.

Usporedba koeficijena unutarnje konzistencije za svih 16 faceta u ovom istraživanju (N=498) s rezultatima istraživanja Verheula i sur. (2008) i Feenstra i sur. (2011).

Facete	Broj čestica	Cronbach alpha		
		Hrvatska adolescentski neklinički uzorak (N=498)	Verheul i sur. (2008) klinički uzorak- odrasla populacija (n=1208)	Feenstra i sur. (2011) –adolescentski neklinički uzorak (n=389)
Dugotrajni odnosi	7	0.70	0.75	0.72
Intimnost	7	0.63	0.81	0.72
Kontrola agresije	8	0.86	0.84	0.82
Kontrola emocija	7	0.78	0.79	0.78
Kontrola nad sobom	7	0.73	0.80	0.62
Odgovornost	7	0.74	0.76	0.69
Osjećaj priznanja	8	0.69	0.76	0.77
Poštovanje	7	0.67	0.69	0.59
Pouzdanost	8	0.72	0.76	0.77
Samopoštovanje	8	0.78	0.83	0.80
Samousmjerenost	7	0.67	0.75	0.68
Stabilna slika o sebi	7	0.78	0.77	0.73
Suradnja	8	0.78	0.78	0.75
Svrhovitost	7	0.70	0.76	0.69
Tolerancija frustracije	7	0.71	0.73	0.69
Uživanje	7	0.72	0.77	0.72

Faktorska struktura

Za provjeru petofaktorske strukture SIPP-118 modela Verheula i sur. (2008), a kasnije i Feenstra i sur. (2011) na adolescentskom uzorku, provedena je konfirmatorna faktorska analiza. Navedeni model prikazan je na Slici 1.

Napomene. Stabilna_slika = Stabilna slika o sebi, Integ_identiteta = Integracija identiteta, Funkc_odnosi = Funkcioniranje u odnosima, Odg. = Odgovornost, Soc_usugl = Socijalna usuglašenost.

Slika 1. Model Verheula i sur. (2008).

Indikatori pogodnosti modela upućuju na loše pristajanje empirijskih podataka tako postavljenom teorijskom modelu (*Tablica 4*).

Kako se u posljednjem desetljeću sve veći naglasak stavlja na važnost mjerenja težine psihopatologije ličnosti (Verheul i sur., 2008), tako postoji sve više pokušaja konstruiranja adekvatnih mjera, ali i repliciranja postojećih na novim uzorcima. U skladu s tim, Bastiaansen i sur. (2013) proveli su istraživanje u kojemu su koristili SIPP-118 kao mjerni instrument temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti. Na temelju njega, ponudili su novu faktorsku strukturu SIPP-118 sastavljenu od četiri faktora. Domene su interpretirane na sljedeći način: a) Samokontrola, uključujući facete Kontrole agresije, Kontrole emocija, Kontrole nad sobom, Tolerancije frustracije i Poštovanja, b) Integracija identiteta, uključujući facete Samopoštovanja, Svrhovitosti, Uživanja, Stabilne slike o sebi, Osjećaja priznanja i

Samousmjerenosti, c) Funkcioniranje u odnosima, uključujući facete Intimnosti, Dugotrajnih odnosa i Suradnje, te d) Odgovornost, uključujući facete Odgovornosti i Pouzdanosti. Navedeni model također je provjeren konfirmatornom faktorskom analizom te se njegova pogodnost pokazala lošijom u odnosu na prethodni model (*Tablica 4*).

Još u DSM-IV simptomi ozbiljnosti patologije, psihološkog, socijalnog i radnog funkcioniranja mjerili su se na kontinuumu od mentalnog zdravlja do duševne bolesti, instrumentom Opće procjene funkcioniranja (GAF; American Psychiatric Association, 1994). Po uzoru na taj instrument, konfirmatornom faktorskom analizom provjerena je i hijerarhijska struktura prethodno navedenih modela, pri čemu bi pet, odnosno četiri glavne domene formirali jedan faktor višeg reda koji bi predstavljao ukupni indeks funkcioniranja osobe. Međutim, niti jedan model nije se pokazao adekvatnim (*Tablica 4*).

Tablica 4.
Provjera pogodnosti modela.

Modeli	χ^2 (ss)	χ^2/ss	CFI	RMSEA	AIC
Verheul i sur. (2008); Feenstra i sur. (2011)	737.23** (94)	7.84	.883	.117	853.23
Bastiaansen i sur. (2013)	769.68** (98)	7.85	.878	.117	877.68
Verheul i sur. (2008) – hijerarhijski	865.63** (99)	8.74	.860	.125	971.63
Bastiaansen i sur. (2013) – hijerarhijski	810.44** (100)	8.10	.871	.120	914.44

Napomene. ** $p < 0.01$.

Stoga, sljedeći korak bilo je traženje modela koji najbolje odgovara empirijskim podacima, što je učinjeno eksploratornom faktorskom analizom. Vrijednost Kaiser-Meyer-Olkinovog testa iznosila je $KMO = .93$, što pokazuje da je matrica korelacija varijabli pogodna za provedbu faktorizacije. Prilikom provjere faktorske strukture, kao metoda ekstrakcije korištena je metoda glavnih osi uz kosokutnu rotaciju. Kaiserov kriterij (karakteristični korijen veći od 1) sugerirao je tri faktora koja bi objasnila 61.81 % varijance. Prema Cattellovom Scree Plot testu ekstrahirana su dva faktora. Kako je navedenim kriterijima ekstrahiran različit broj faktora, provedena je paralelna analiza koja uključuje usporedbu karakterističnih korijena dobivenih na empirijskim podacima s karakterističnim korijenima slučajnog uzorka iste veličine (O'Connor, 2000). U odnosu na Scree Plot test i Kaiserov kriterij, paralelna se analiza smatra najpouzdanijom metodom određivanja broja faktora (Henson i Roberts, 2006). U ovom

slučaju, paralelna analiza sugerira zadržavanje dva faktora koji međusobno koreliraju $r = .57$, a objašnjavaju 57.51 % varijance.

S obzirom na sadržaj skala koje su imale najveće zasićenje na pojedinom faktoru, ali i teorijsku osnovu, dobiveni faktori nazvani su Pojam o sebi i Interpersonalna dimenzija. Dimenziju Pojma o sebi čini deset skala, dok Interpersonalnu dimenziju čini šest skala. Faktorska struktura upitnika prikazana je u Tablici 5.

Tablica 5.

Matrica obrasca i prikaz objašnjene varijance pojedinim faktorom.

Faceta	Faktor 1: Pojam o sebi	Faktor 2: Interpersonalna dimenzija	h^2
Kontrola nad sobom	.94	-.22	.70
Kontrola emocija	.83	-.06	.64
Tolerancija frustracije	.78	.06	.67
Samousmjerenost	.72	.09	.61
Stabilna slika o sebi	.71	.22	.73
Odgovornost	.68	-.05	.43
Pouzdanost	.65	.08	.49
Kontrola agresije	.62	.11	.48
Svrhovitost	.56	.30	.59
Samopoštovanje	.49	.37	.58
Dugotrajni odnosi	.07	.83	.76
Suradnja	.11	.72	.62
Intimnost	-.14	.69	.38
Osjećaj priznanja	.18	.62	.55
Uživanje	.37	.49	.59
Poštovanje	.28	.42	.39
Karakteristični korijeni	7.29	5.63	

Napomene. Koeficijenti $>.40$ prikazani su **podebljano** i zadržani su za navedeni faktor. Karakteristični je korijen prvoga nezadržanog faktora prije kosokutne rotacije iznosio 1. $h^2 = \text{komunalitet}$.

Rasprava

Cilj istraživanja je bila provjera konstruktne valjanosti prijevoda upitnika Simptoma poremećaja ličnosti (SIPP-118) na uzorku srednjih škola iz Osijeka i okolice. Istraživanja na odrasloj populaciji koja su koristila SIPP-118 kao mjerni instrument temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti rezultirala su različitim faktorskim strukturama (Bastiaansen i sur., 2013; Berghuis i sur., 2012; Morey i sur., 2011; Verheul i sur., 2008). Do sada je samo jedno takvo istraživanje rađeno na adolescentima (Feenstra i sur., 2011), pri čemu mjerni instrument nije bio prilagođen toj dobnoj skupini.

Ovim istraživanjem nije potvrđena postavljena hipoteza kako će se 16 faceta uklopiti u pet domena višeg reda dobivenih u izvornom istraživanju Verheula i sur. (2008), na što su ukazali slabi pokazatelji pogodnosti modela dobiveni konfirmatornom faktorskom analizom. Rezultati eksploratorne faktorske analize sugeriraju kako se skale SIPP-118 grupiraju u dvije skale višeg reda. Prva skala, koju čine facete Kontrole nad sobom, Kontrole emocija, Tolerancije frustracije, Samousmjerenosti, Stabilne slike o sebi, Odgovornosti, Pouzdanosti, Kontrole agresije, Svrhovitosti i Samopoštovanja, s obzirom na sadržaj nazvana je Pojam o sebi. S druge strane, facete koje čine drugu skalu uključuju Dugotrajne odnose, Suradnju, Intimnost, Osjećaj priznanja, Uživljanje i Poštovanje, te je ona zbog svoje interpersonalne prirode nazvana Interpersonalna dimenzija. U daljnjem tekstu dobivena će faktorska struktura biti uspoređena s već spomenutim modelima temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti (*Tablica 1*).

Usporedba s drugim modelima temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti

Prva skala, Pojam o sebi, koja je objasnila najveći udio varijance, konzistentno se pojavljuje u brojnim modelima koji nude svoju konceptualizaciju temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti. Tako je ona u izvornom istraživanju (Verheul i sur., 2008), te istraživanju na adolescentima (Feenstra i sur., 2011) prezentirana kroz dvije domene - Integraciju identiteta i Samokontrolu. Nadalje, konkurentni upitnik namijenjen mjerenju temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti, upitnik Opće procjene poremećaja ličnosti (Livesley, 2006), također sadrži dimenziju Patologije vezane uz pojam o sebi. Ona se odnosi na neuspjeh u stvaranju stabilne, koherentne slike o sebi te difuziju identiteta (Berghuis i sur., 2012), što odgovara facetama Stabilne slike o sebi, Samopoštovanja i Samousmjerenosti, uključenih u dimenziju Pojma o sebi u ovom istraživanju. Sličnu konceptualizaciju ponudio je i Kernberg (1984) u čijem je modelu difuzija identiteta temeljna značajka nekohezivne

organizacije ličnosti iz koje proizlazi poremećaj. Drugi utjecajni modeli, kao što su model Svrakica i sur. (1993) te model Parkera i sur. (2004) također uključuju patologiju pojma o sebi, samo što je ona prezentirana na nižim razinama te ne čini odvojenu domenu. U modelu Svrakica i sur. (2000) patologija pojma o sebi uključuje nestabilnu sliku o sebi, a u modelu Parkera i sur. (2004) vidljiva je kroz samoporažavanje, odnosno suočavanje ukoliko patologija nije prisutna.

Druga skala, Interpersonalna dimenzija, također je u skladu s prijašnjim nalazima. Livesley (2003) u svom modelu Adaptivnog neuspjeha kao jedan od temeljnih elemenata poremećaja ličnosti navodi poteškoće u odnosima, što uključuje i u svoj upitnik Opće procjene poremećaja ličnosti kao skalu Interpersonalne disfunkcije. Nadalje, i Millonova (1986) konceptualizacija temeljnih elemenata poremećaja ličnosti uključuje interpersonalnu domenu, ističući kako poremećaj čini neuspješno funkcioniranje u situacijama koje po svojoj prirodi mogu izazvati stres. Kao primjere takvih situacija, autor navodi intimne, vršnjačke, obiteljske te radne odnose. Također, Svrakic i sur. (1993) te Parker i sur. (2004) u svojim modelima nude dimenziju Suradnje, koja čini jedan manji dio Interpersonalne dimenzije dobivene u ovom istraživanju. U izvornom istraživanju Verheula i sur. (2008) te istraživanju na adolescentima (Feenstra i sur., 2011), Interpersonalna dimenzija obuhvaćena je kroz dvije domene – Funkcioniranje u odnosima te Socijalnu usuglašenost.

Dakle, prema svemu prethodno navedenom, može se zaključiti kako ovo istraživanje potvrđuje i na neki način zahvaća sržne komponente svih dosadašnjih konceptualizacija temeljnih elemenata poremećaja ličnosti, a koje uključuju poremećaj u razmišljanju o sebi i drugima. Prema tome, općenita disfunkcija ličnosti izražava se kroz neadaptivna ponašanja pojedinca vezano uz njega samog, samokontrolu ili samousmjerenost te kroz interpersonalne odnose (Berghuis i sur., 2014). Ovi nalazi u skladu su s navodima brojnih autora (npr. Bastiaansen i sur., 2013; Berghuis i sur., 2012; Rossi i sur., 2016) kako su poremećaji ličnosti određeni smetnjama u identitetu i osjećaju sebe te u kapacitetu za uspješno interpersonalno funkcioniranje. Međutim, unatoč navedenom preklapanju, ovi modeli se također u nekim konceptima i razlikuju. Daljnji prikaz nastojat će približiti te razlike kroz nešto detaljniju usporedbu s izvornim istraživanjem Verheula i sur. (2008) te drugim istraživanjima koja su koristila SIPP-118 kao mjeru temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti (*Tablica 2*).

Usporedba s istraživanjima koja su koristila SIPP-118

Kao što je već navedeno, model Verheula i sur. (2008) te model Feenstre i sur. (2011) dobiven na adolescentima, rezultirali su jednakom petofaktorskom strukturom. Unatoč tome što dvije domene iz tih istraživanja, Samokontrola i Integracija identiteta, odgovaraju domeni

Pojma o sebi iz ovog istraživanja, važno je napomenuti kako se one ne poklapaju u potpunosti. Samokontrola se u navedenim istraživanjima odnosi na kapacitet za podnošenje snažnih emocija i njihovu kontrolu te sposobnost usmjeravanja pažnje i impulsa (Verheul i sur., 2008). Autori su u tu domenu uvrstili samo dvije facete – Kontrolu emocija i Kontrolu nad sobom. Upravo tu se nalazi jedna od većih razlika ovog istraživanja u odnosu na dva referentna. Naime, u ovom istraživanju je u domenu Pojma o sebi uvrštena i Kontrola agresije i Tolerancija frustracije koje prema ovim autorima čine domenu Socijalne usuglašenosti. Međutim, na sadržajnoj razini moguće je pronaći objašnjenje ovako dobivenih rezultata. Kontrola agresije se, prema definiciji, odnosi na sposobnost kontrole agresivnih impulsa, dok Tolerancija frustracije uključuje kapacitet za uspješno nošenje s razočaranjima i preprekama (Verheul i sur., 2008). Kao što je vidljivo iz tih definicija, u njima je uključen kapacitet za podnošenje emocija koje pojedincu nisu ugodne te sposobnost usmjeravanja impulsa, što odgovara definiciji Samokontrole. Isto su dobili i Bastiaansen i sur. (2013) u svom istraživanju, kod kojih sve četiri navedene facete čine domenu Samokontrole, ali ona dodatno uključuje i facetu Poštovanja.

Druga spomenuta domena koja je ekvivalent Pojmu o sebi, Integracija identiteta, odnosi se na sazrijevanje identiteta – kapacitet za samopoštovanje, svrhovitost, uživanje, osjećaj kontinuiteta te razumijevanje unutarnjih i vanjskih događaja (Verheul i sur., 2008). Feenstra i sur. (2011) te Verheul i sur. (2008) u tu su domenu uključili facete Samopoštovanja, Stabilne slike o sebi, Samousmjerenosti, Uživanja i Svrhovitosti. U ovom istraživanju domenu Pojma o sebi nije činila faceta Uživanja, ali su u nju bile uključene dvije dodatne – Odgovornost i Pouzdanost. Te su dvije facete u drugim istraživanjima koja su koristila SIPP-118 (Bastiaansen i sur., 2013; Feenstra i sur., 2011; Verheul i sur., 2008) činile odvojenu domenu, također nazvanu Odgovornost. Razlog uključivanja navedenih faceta u domenu Pojma o sebi i ovog puta dotiče se sadržajne razine. Naime, Odgovornost kao sposobnost postavljanja realističnih ciljeva te dostizanja istih u skladu s vrijednostima i normama društva (Verheul i sur., 2008) može se povezati sa Samousmjerenošću, koja je sastavni dio Integracije identiteta. Iako je, kako je spomenuto, Odgovornost u istraživanju Bastiaansena i sur. (2013) prikazana kao odvojena domena, također se pokazalo kako ona najmanje od svih domena korelira s rezultatima postignutim na ADP-IV, mjernim instrumentom koji pokriva kriterije svih deset poremećaja ličnosti obuhvaćenih u DSM-IV. Posljedično, autori su sugerirali kako se ovaj konstrukt čini najmanje adekvatnim indikatorom općenite težine poremećaja ličnosti. Iako su i Odgovornost i Pouzdanost u ovom istraživanju umjereno zasićeni faktorom Pojma o sebi, daljnjim istraživanjima na kliničkoj populaciji trebalo bi utvrditi važnost ovih faceta kao temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti.

Domena Pojma o sebi u ovom istraživanju objašnjavala je najveći udio varijance, daleko više od drugog faktora, Interpersonalne dimenzije. Morey i sur. (2011) ističu kako značajke poput problema s identitetom, deficita u interpersonalnim odnosima, nisko samopoštovanje i nedostatak samousmjerenosti služe kao indikatori različitih razina oštećenja funkcioniranja ličnosti. Pri tome su najvažnija pitanja samopoimanja i identiteta jer ona omogućuju razlikovanje blažih oblika poremećaja ličnosti. Interpersonalni problemi, s druge strane, tek kao dodatak na patologiju pojma o sebi postaju diskriminativni na ozbiljnijim razinama poremećaja ličnosti. Ovi nalazi u skladu su s Kernbergovim (1984), prema kojem problemi identiteta imaju temeljnu ulogu u stvaranju karakterističnih interpersonalnih disfunkcija kakve su pronađene kod osoba s poremećajem ličnosti.

Navedeni nalazi ukazuju na to da su interpersonalni problemi, uz probleme sa samopoimanjem, važni pri dijagnosticiranju poremećaja ličnosti. Skala koja u ovom istraživanju dotiče ove probleme, Interpersonalna dimenzija, u nekom je obliku obuhvaćena u brojnim konceptualizacijama temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti, kao što je to bio slučaj i s dimenzijom Pojma o sebi. Kao što je već spomenuto, Verheul i sur. (2008) te Feenstra i sur. (2011) u svojim modelima gotovo kao ekvivalent Interpersonalnoj dimenziji uključuju dvije dimenzije – Funkcioniranje u odnosima i Socijalnu usuglašenost. U njihovoj je konceptualizaciji Funkcioniranje u odnosima nalik definiciji druge komponente Livesleyeva (2003) modela Adaptivnog neuspjeha, a uključuje kapacitet za intimnost i uspostavu privrženih veza. U skladu s takvom definicijom, u ovu domenu uključene su facete Intimnosti, Dugotrajnih odnosa te Osjećaja priznanja. S druge strane, Socijalna usuglašenost odnosi se više na prosocijalno ponašanje u grupi, što također čini jednu od komponenti Livesleyeva (2003) modela. Kao takva, sadržava facete Suradnje, Poštovanja, Kontrole agresije i Tolerancije frustracije.

Interpersonalna dimenzija u ovom istraživanju uključuje sve facete domene Funkcioniranja u odnosima iz istraživanja Verheula i sur. (2008) te facetu Suradnje i Poštovanja iz domene Socijalne usuglašenosti. Jedina znatna razlika u odnosu na referentna istraživanja je uključivanje facete Uživanja u Interpersonalnu dimenziju. Ova faceta pokazala se najproblematičnijom u istraživanju, pokazujući slična zasićenja na obje dobivene dimenzije. Razlog zadržavanja facete Uživanja na Interpersonalnoj dimenziji može se povezati s objašnjenjem danim u istraživanju Rossija i sur. (2016). Ovi autori su, iako koristeći skraćenu verziju SIPP-a sastavljenu od 60 čestica, dobili kako Uživanje također pokazuje visoko zasićenje na ovoj dimenziji. Njihovo istraživanje rađeno je na razini čestica te se pokazalo kako je rekodirana čestica „*Jedan od mojih problema je što ne znam uživati u životu*“ imala najveće

zasićenje na domeni Funkcioniranja u odnosima, što odgovara Interpersonalnoj dimenziji u ovom istraživanju. Autori kao objašnjenje dobivenih nalaza navode kako je sposobnost pojedinca da sebi dopusti uživanje u životu kapacitet koji će posljedično stimulirati funkcioniranje u odnosima. Ovakvo objašnjenje čini se odgovarajuće ukoliko se uzme u obzir činjenica da je faceta Uživanja u izvornom istraživanju usko vezana uz osjećaj krivnje. Pojedinci kod kojih će se javiti osjećaj krivnje ukoliko si dopuste da, primjerice, uživaju u svojim slobodnim aktivnostima, vrlo se vjerojatno neće tako lako uključiti u interpersonalne odnose ili birati upravo njih u svoje slobodno vrijeme.

Kao što je spomenuto, Interpersonalnu dimenziju u ovom istraživanju činila je i faceta Poštovanja koja je, uz facetu Intimnosti, objašnjavala najmanji udio varijance. Autori koji su koristili SIPP-118 kao mjeru temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti (Arnevik i sur., 2009; Feenstra i sur., 2011) dobili su kako sve facete, osim Poštovanja, mogu razlikovati kliničku od nekliničke populacije. Zbog svega navedenog, postavlja se pitanje važnosti uključivanja facete Poštovanja kao jednog od temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti. Potrebna su dodatna istraživanja koja bi osim nekliničke uključivala i kliničku populaciju kako bi se uvidjelo može li ih ova faceta uspješno razlikovati što bi, posljedično, imalo važne implikacije za DSM-5.

SIPP-118 i DSM-5

Osim sličnosti s drugim modelima temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti, važno je ukazati i na sličnost rezultata dobivenih u ovom istraživanju s trenutno aktualnim Dijagnostičkim i statističkim priručnikom za duševne poremećaje (DSM-5; American Psychiatric Association, 2013). Ona se očituje u tome što dvije glavne dimenzije u ovom istraživanju – Pojam o sebi i Interpersonalna dimenzija, uvelike odgovaraju ključnim elementima za dijagnosticiranje poremećaja ličnosti kriterija A ovoga priručnika, predloženih u sekciji III za koju su predviđena dodatna istraživanja kako bi se potvrdila njihova korisnost. Poremećaj ličnosti prema DSM-5 karakteriziran je oštećenjima vezanim uz identitet i osjećaj sebe te oštećenjima vezanim uz kapacitet za uspješno interpersonalno funkcioniranje. Nadalje, navodi se kako teškoće vezane uz osjećaj sebe proizlaze iz poremećaja u Identitetu i Samousmjerenosti. Ovaj kriterij odgovara dimenziji Pojma o sebi i pripadajućim facetama u ovom istraživanju. Identitet je tako najvećim dijelom obuhvaćen facetama Samopoštovanja i Stabilne slike o sebi, dok je Samousmjerenost velikim dijelom opisana kroz Svrhovitost i Kontrolu nad sobom. Ono što DSM-5 uvodi u odnosu na DSM-IV, a što ima veliku važnost i za dobivene rezultate u ovom istraživanju, je uključivanje kapaciteta za doživljavanje širokog raspona emocionalnog doživljavanja i njegovo reguliranje kao sastavnicu Identiteta (Bender i

sur., 2011; Feenstra i sur., 2014). Ova nova sastavnica bi se u ovom istraživanju mogla povezati s Kontrolom emocija, Kontrolom nad sobom, Tolerancijom frustracije i Kontrolom agresije, dobivenih kao ključne dijelove Pojma o sebi.

Nadalje, kao što je prethodno spomenuto, drugi kriterij za utvrđivanje razine funkcioniranja adaptivnih kapaciteta uključuje neuspjeh u razvoju uspješnog interpersonalnog funkcioniranja te je definiran kroz deficite u Empatiji i Intimnosti. Ova dva aspekta obuhvaćena su jednom dimenzijom u ovom istraživanju – Interpersonalnom dimenzijom. Kako navode Bender i sur. (2011), Intimnost bi se u ovakvoj konceptualizaciji odnosila na dubinu i duljinu trajanja veza s drugima, želju i kapacitet za bliskost te uzajamnost koja je uočljiva u interpersonalnim odnosima. Ovako definirana nalikuje Funkcioniranju u odnosima, domeni konzistentno pronađenoj u istraživanjima (Bastiaansen i sur., 2013; Berghuis i sur., 2012; Feenstra i sur., 2011; Verheul i sur., 2008). Sukladno tome, može se pretpostaviti kako je domena Intimnosti velikim dijelom obuhvaćena facetama Intimnosti i Dugotrajnih odnosa, uključenih u Interpersonalnu dimenziju u ovom istraživanju. Također, može se pretpostaviti kako i faceta Uživanja ima određenu ulogu utječući na to hoće li se pojedinac uključiti u interpersonalne odnose.

Empatija je prema DSM-5 definirana kao razumijevanje tuđih iskustava i motivacije, prihvaćanje različitih perspektiva te razumijevanje socijalne kauzalnosti (Bender i sur., 2011). Može se uočiti sličnost sa Socijalnom usuglašenosti pronađenoj u istraživanjima Feenstre i sur. (2011) i Verheula i sur. (2008), odnosno Prosocijalnim funkcioniranjem pronađenim u istraživanju Berghuisa i sur. (2012). U ovom istraživanju ona je obuhvaćena kroz facete Poštovanja i Suradnje. Važnost uključivanje empatije kao jednog od temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti potvrdile su i Moreyeve (2005) analize koje su pokazale kako se teškoće vezane uz kapacitet za empatiju u različitom stupnju nalaze u podlozi svih tipova psihopatologije ličnosti.

Dakle, sve prethodno nabrojano govori u prilog tome kako neadaptivni uzorci mentalne reprezentacije sebe i drugih služe kao podloga za psihopatologiju ličnosti, samo što različiti autori navedenim domenama dodjeljuju različite nazive. Međutim, ovo istraživanje ima i jednu posebnost u odnosu na referentna istraživanja, a to je da su sudionici bili adolescenti. Pokušaj konstruiranja mjernog instrumenta koji će zahvatiti adolescentsku psihopatologiju posebno je izazovan zbog određenih karakteristika ovog razvojnog stadija.

Problemi mjerenja težine oštećenja funkcioniranja ličnosti u adolescenciji

Poznato je da je adolescencija razdoblje u kojem pojedinci prolaze kroz cijeli niz važnih bioloških, kognitivnih, socijalnih i emocionalnih promjena (Hutsebaut i sur., 2013). Važni razvojni izazovi uključuju integraciju osjećaja sebe, identiteta i autonomije, razvoj sve diferenciranijih i zrelijih interpersonalnih odnosa, uključujući tu i romantične odnose (Hutsebaut i sur., 2013). Neuspjeh u ispunjavanju tih važnih razvojnih zadataka može voditi difuziji identiteta koja je prema nekim autorima (Kernberg, 1984; Livesley, 2006) temeljna komponenta poremećaja ličnosti. Budući da su problemi s identitetom gotovo uvijek u nekoj mjeri prisutni u adolescenciji (Feenstra i sur., 2014), kao važno pitanje svakako se ističe primjerenost mjerenja integracije identiteta, dobivene kao sastavnog dijela Pojma o sebi u ovom istraživanju, kao temeljnog elementa funkcioniranja ličnosti na način na koji se to čini na odrasloj populaciji. Međutim, istraživanja (Becker, Grilo, Edell i McGlashan, 2002; Westen, Betan i Defife 2011) su pokazala kako se problemi s identitetom kod adolescenata s poremećajem ličnosti jasno razlikuju od uobičajenih problema s identitetom kod adolescenata iz opće populacije. Isto je pokazalo i istraživanje Feenstre i sur. (2014) koje je koristilo SIPP-118 kao mjerni instrument temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti. Naime, istraživanje sugerira kako razina integracije identiteta mjerena sa SIPP-118 nije povezana s dobi, već s prisutnošću ili odsutnošću patologije. Autori istraživanja dodatno objašnjavaju dobivene rezultate navodeći kako uistinu postoji mogućnost da adolescenti u tom razvojnom stadiju još uvijek nemaju razvijen stabilan koncept toga tko su ili su, primjerice, neodlučni u pogledu izbora studija ili zanimanja. Međutim, oni i dalje mogu posjedovati kapacitet za stabilnu, integriranu sliku sebe koja će isto tako uključivati i svrhovitost definiranu kao kapacitet za stvaranje života smislenim te organiziranje vremena u skladu s vlastitim ciljevima (Verheul i sur., 2008). Prema tome, razina integracije identiteta mjerena sa SIPP-118 vjerojatno zahvaća upravo ove preduvjete za razvoj zdravog identiteta, a ne stabilni identitet sam po sebi. Može se zaključiti kako ovi nalazi ukazuju na važnost procjene identiteta kao temeljnog elementa funkcioniranja ličnosti na adolescentskoj populaciji jednako kao što se to čini i na odrasloj populaciji.

Drugo pitanje koje je posebno aktualno u istraživanjima koja mjere funkcioniranje ličnosti na adolescentima odnosi se na korisnost mjerenja intimnosti na adolescentskoj populaciji. Naime, već je spomenuto kako se u adolescenciji tek počinju razvijati intimni odnosi (Furman i Collins, 2007) pa je za njih to relativno novo područje u kojem još nemaju dovoljno iskustva. U ovom istraživanju su tako na razini faceta dobiveni prihvatljivi Cronbach α

koeficijenti unutarnje konzistencije za svih 16 faceta, te su odgovarali onima dobivenim na adolescentskom nekliničkom uzorku (Feenstra i sur., 2011), ali i onima dobivenim na kliničkom uzorku odrasle populacije (Bastiaansen i sur., 2013; Verheul i sur., 2008). Međutim, kao što je i očekivano, jedino je faceta Intimnosti pokazala nešto nižu pouzdanost u usporedbi s navedenim istraživanjima, ali je unatoč tome njena vrijednost i dalje prihvatljiva. Jedno od objašnjenja niže pouzdanosti ove facete u usporedbi s ostalima koje čine ovaj upitnik je njezin sadržaj, odnosno odabir riječi. Naime, na česticama koje čine facetu Intimnosti provedena je eksploratorna faktorska analiza kako bi se uvidjelo je li u pitanju jednodimenzionalni konstrukt. Pokazalo se kako se ekstrahiraju dva faktora, pri čemu drugi faktor čine samo dvije čestice prilično slična sadržaja: „*Teško mi je pokazati naklonost drugim ljudima*“ i „*Teško mi je izraziti naklonost drugima*“. Iako su one i u originalnom istraživanju (Verheul i sur., 2008) zvučale slično, postoji mogućnost da bi u prijevodu umjesto izraza *naklonost* bio adekvatniji neki drugi izraz. Međutim, izbacivanje navedenih čestica ne bi rezultiralo većom pouzdanošću.

Drugo moguće objašnjenje niske pouzdanosti facete Intimnosti je već spomenuti nedostatak iskustava u intimnim odnosima. Iako se čestice ne odnose na ljubavne i seksualne odnose, one uključuju dublju interpersonalnu povezanost s drugom osobom. Kako navodi Sullivanova teorija bihevioralnih sustava, u predadolescenciji nastaje potreba za intimnom razmjenom koja se najprije razvija kroz bliska prijateljstva koja služe kao temelj za kasnije više seksualne intimne odnose s romantičnim partnerima (Furman, 2002). Sličnost takvih odnosa s ljubavnim ističu i Furman i Collins (2007), navodeći kako i odnosi s prijateljima mogu služiti kao prototip interakcija kompatibilnih interakcijama u romantičnim odnosima, ali i kao primjeren teren za doživljavanje i učenje upravljanja emocijama u kontekstu dobrovoljnih bliskih odnosa. Isti autori ističu i kako privrženost, briga i intimnost postaju izraženije tek u kasnoj adolescenciji ili u ranoj odrasloj dobi. Prema navedenom, postoji mogućnost da se rezultati mogu objasniti konceptom *heterotipskog kontinuiteta*. On podrazumijeva da su određene osobine razvojno predodređene te da se, sukladno tome, različito manifestiraju u različitim razvojnim stadijima (Hutsebaut i sur., 2013).

Kao što je već spomenuto, adolescencija je razdoblje u kojemu mogu biti prisutni brojni problemi kao sastavni dio razvojne faze, ali da se oni isto tako mogu razlikovati od naizgled sličnih problema koji leže u podlozi poremećaja ličnosti. Dimenzionalni pristup koji se usmjerava ne samo na akutne simptome, već uzima u obzir i psihopatologiju u pozadini, može voditi procjeni funkcioniranja ličnosti osjetljivoj na razvojne promjene (Hutsebaut i sur., 2013). Osim toga, na taj se način mogu identificirati i ključne stvari na koje se tretman treba usmjeriti kako bi došlo do pozitivnog pomaka (Shiner i Allen, 2013). Domene samopoimanja i

interpersonalnog funkcioniranja važne su za procjenu funkcioniranja ličnosti kako na odrasloj populaciji, tako i kod adolescenata. Hutsebaut i sur. (2013) ističu kako je usmjeravanje na oštećenja u navedena dva područja posebno korisno u identificiranju problema s kojima se adolescenti obično suočavaju vezano uz uspostavljanje terapijskog saveza. Tako se teškoće razgovora o problemu, uključivanja u tretman kako bi se postigao napredak te tolerancije frustracije koja se može javiti tijekom tretmana odnose na oštećenja ili u određenju sebe ili u interpersonalnim odnosima, a ne na nedostatnu motivaciju ili odbijanje prihvaćanja pomoći. Uz to navode i kako ličnosti u adolescenciji nedostaje tipična rigidnost koja se veže uz poremećaje ličnosti u odrasloj dobi te je upravo zbog toga adolescencija ključna razvojna faza za određivanje ciljeva intervencije.

Nakon razmatranja svih istraživanja koja su dala svoj doprinos u pokušaju definiranja temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti, može se zaključiti kako se problemi u razmišljanju o sebi i drugima konzistentno pojavljuju kao oni koje se nalaze u podlozi različitih modela. Nekoliko istraživača (npr. Hopwood i sur., 2011; Morey i sur., 2011) nastojalo je konstruirati mjerni instrument kojim bi brojni aspekti težine oštećenja funkcioniranja ličnosti mogli biti procijenjeni na kontinuumu. Na isti se način vrši procjena kriterija A u DSM-5. Međutim, neki autori (npr. Bastiaansen i sur., 2013; Rossi i sur., 2016) iznose kritiku na takav način procjene, odnosno na zajedničko mjerenje samopoimanja i interpersonalnog funkcioniranja.

Kako navode Rossi i sur. (2016), posljedično nije niti moguće razlikovati probleme koji se odnose na pojam o sebi od onih koji se pojavljuju u interpersonalnim situacijama. Iako se problemi u ova dva područja vrlo često javljaju zajedno, to ne mora nužno biti slučaj u svim situacijama (Bastiaansen i sur., 2013). Kao primjer autori navode pacijenta sa shizoidnim poremećajem ličnosti. On može izvještavati o problemima niskog samopoštovanja i slike o sebi, ali ne i o problemima vezanim uz interpersonalne situacije, budući da obično nastoje ostati na periferiji u većini socijalnih situacija, jer ih percipiraju nezanimljivim. Mjere, kao što je Ljestvica stupnja funkcioniranja ličnosti, koje ne odjeljuju jasno ova dva područja, mogu znatno otežati postavljanje tretmanskih ciljeva (Rossi i sur., 2016). Zabrinutost oko simultane procjene samopoimanja i interpersonalne disfunkcije na jedinstvenoj skali iznijeli su i Leising i Zimmermann (2011), ističući kako bi takav način procjene zahtijevao previše apstraktnog zaključivanja te posljedično utjecao na nižu pouzdanost među različitim procjenjivačima, kao i slabiju kliničku korisnost. Sve navedeno govori u prilog razdvajanja procjene pojma o sebi i interpersonalnog funkcioniranja kako bi se dobila odgovarajuća slika težine oštećenja funkcioniranja ličnosti, što odgovara rezultatima dobivenim u ovom istraživanju, iako provedenom samo na adolescentskoj nekliničkoj populaciji.

Ograničenja istraživanja i implikacije za buduća istraživanja

Ovo istraživanje imalo je nekoliko ograničenja. Prvo ograničenje odnosi se na način procjene temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti. Naime, prikupljeni podaci zasnivaju se na samoiskazima, a kako navode Bastiaansen i sur. (2013), oni mogu odražavati način na koji se sudionici percipiraju i prezentiraju. Buduća istraživanja bi, prema tome, trebala uključiti dodatne mjere procjene kao što je primjerice intervju. Na taj način dobila bi se pouzdanija procjena od one koja se može postići korištenjem samo jednog mjernog instrumenta (Hopwood i sur., 2011).

Drugo ograničenje odnosi se na uzorak u istraživanju. Uzorak je bio ograničen na adolescentsku nekliničku populaciju. Diskriminativna bi se valjanost trebala ispitati na kliničkom uzorku kako bi se uvidjelo mogu li ovako dobivene dimenzije uspješno razlikovati pojedince sa i bez poremećaja ličnosti. Ukoliko bi to bio slučaj, ovaj mjerni instrument mogao bi se koristiti kako u dijagnostičke svrhe, tako i u svrhu planiranja tretmana te praćenja tretmanskih ishoda. Replikacija istraživanja na kliničkom uzorku važna je i kako bi se dobio uvid u to koje domene razina funkcioniranja ličnosti zahvaćaju općenitu disfunkciju ličnosti, a koje domene su više specifični prediktori poremećaja ličnosti. Međutim, potrebno je napomenuti kako je korištenje nekliničkog uzorka u ovom istraživanju ujedno i prednost. Naime, Kirkman (2002) navodi kako istraživanja na nekliničkom uzorku mogu povećati širinu i dubinu znanja o psihološkim konstruktima koji leže u podlozi poremećaja ličnosti. Prema tome, korištenjem nekliničke populacije može se doći do brojnih važnih informacija vezanih uz prirodu psihopatologije ličnosti, što posljedično ima implikacije i za kliničku praksu.

Također, bilo bi korisno razmotriti faktorsku strukturu SIPP-118 na hrvatskom uzorku odrasle populacije kako bi se uvidjelo jesu li dobiveni rezultati usporedivi s rezultatima dobivenim na adolescentskom uzorku u ovom istraživanju. Postoji istraživanje koje se bavilo ovim problemom, odnosno ispitivalo osjetljivost SIPP-118 na dob (Feenstra i sur., 2014). Pokazalo se kako SIPP-118 nije osjetljiv na dob, već na prisutnost ili odsutnost patologije, ali je ono uključivalo samo domenu Integracije identiteta. Prema tome, daljnja istraživanja trebala bi osim ove domene uključiti i ostale domene SIPP-118 kako bi se uvidjelo može li se SIPP-118 koristiti kao mjerni instrument temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti neovisno o dobi.

Faceta Poštovanja pokazala se problematičnom u istraživanjima koja su koristila SIPP-118 ne diferencirajući kliničku od nekliničke populacije, te je i u ovom istraživanju objasnila najmanji udio varijance funkcioniranja adaptivnih kapaciteta. Upravo zbog toga, daljnja istraživanja trebala bi razmotriti korisnost uključivanja ove facete kao jednog od temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti.

U ovom istraživanju dobivena je niža pouzdanost facete Intimnosti u odnosu na ostale facete SIPP-118. S obzirom na to da se ova faceta odnosi na dublju interpersonalnu povezanost s drugom osobom, također bi trebala biti provjeravana na novim adolescentskim uzorcima kako bi se uvidjelo može li se uspješno mjeriti i u ovom razvojnom stadiju.

Konvergentna bi se valjanost trebala ispitati u odnosu na postojeće mjerne instrumente, poput upitnika Opće procjene poremećaja ličnosti. Također, trebala bi se ispitati povezanost ovoga upitnika s upitnicima kvalitete života, psihosocijalnog funkcioniranja i depresije kako bi se uvidjelo mogu li se rezultati predvidjeti na temelju stupnja funkcioniranja ličnosti mjenog SIPP-118.

Zaključak

Cilj je ovog istraživanja bila provjera konstruktne valjanosti prijevoda upitnika Simptoma poremećaja ličnosti (SIPP-118) na adolescentskoj populaciji. Izvorno istraživanje na odrasloj populaciji te dosad jedino istraživanje na adolescentskoj populaciji rezultirali su jednakom petofaktorskom strukturom. Međutim, ovo istraživanje je prvo koje je primjenjivalo SIPP-118 na način da je mjerni instrument bio prilagođen adolescentima.

Nije potvrđena hipoteza kako će se 16 faceta uklopiti u pet domena višeg reda, kako je to dobiveno u istraživanjima Verheula i sur. (2008) te Feenstre i sur. (2011). Naime, model koji je najbolje odgovarao empirijskim podacima sastavljen je od dviju skala – Pojma o sebi i Interpersonalne dimenzije. Ovako dobiveni rezultati u skladu su s prethodnim nalazima kako dimenzija vezana uz samopoimanje zahvaća najveći udio varijance razine funkcioniranja adaptivnih kapaciteta, što je dodatno praćeno funkcioniranjem u interpersonalnim odnosima. Drugim riječima, konzistentno se pronalazi kako se glavne smetnje svih tipova poremećaja ličnosti vezuju uz to kako pojedinac vidi sebe i druge.

Također, dobiveni nalazi u skladu su s novom konceptualizacijom poremećaja ličnosti sadržanoj u kriteriju A DSM-5, predloženoj u sekciji III ovog priručnika. Ovaj alternativni dimenzionalni model također nudi procjenu smetnji u dva područja - pojmu o sebi i interpersonalnoj domeni. Međutim, DSM-5 svaku od tih domena dodatno dijeli na još dvije, tako da se poremećaji procjenjuju s obzirom na identitet, samousmjerenost, empatiju i intimnost. Ovo je istraživanje naglasilo važnost odvojene procjene pojma o sebi i interpersonalnog funkcioniranja, što može biti iznimno korisno prilikom osmišljavanja intervencija, odnosno utvrđivanja elemenata na koje bi se tretman posebno trebao usmjeriti. Osim mogućnosti izračunavanja rezultata na dvije glavne dimenzije – Pojmu o sebi i

Interpersonalnoj dimenziji, ovo istraživanje sugerira kako se za svakog pojedinca na isti način mogu izračunati i rezultati na svakoj od 16 faceta. Na taj način osigurava se preciznija identifikacija ciljnih elemenata tretmana.

Ovo istraživanje predstavlja tek prvi korak u ispitivanju temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti, odnosno utvrđivanja razine adaptivnih kapaciteta na adolescentima. U budućim bi istraživanjima trebalo uključiti i neke dodatne mjere, osim samoiskaza. Također, diskriminativna valjanost trebala bi se ispitati na kliničkom uzorku. Konvergentna bi se valjanost trebala ispitati u odnosu na postojeće mjerne instrumente, poput upitnika Opće procjene poremećaja ličnosti. Sveukupno gledajući, SIPP-118 predstavlja potencijalni mjerni instrument temeljnih elemenata funkcioniranja ličnosti koji bi se mogao uspješno primjenjivati na adolescentskoj populaciji, ali je njegovu korisnost još potrebno utvrditi na kliničkoj populaciji.

Literatura

- Akaike, H. (1987). Factor analysis and AIC. *Psychometrika*, 52, 317–332.
- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- Andrea, H., Verheul, R., Berghout, C.C., Dolan, C., Van der Kroft, P.J.A., Bateman, A.W., ... Busschbach, J.J.V. (2007). Measuring the Core Components of Maladaptive Personality: Severity Indices of Personality Problems (SIPP-118). *Medical Psychology and Psychotherapy: Reports*. Preuzeto s hdl.handle.net/1765/10066
- Arnevik, E., Wilberg, T., Monsen, J.T., Andrea, H. i Karterud, S. (2009). A cross-national validity study of the Severity Indices of Personality Problems (SIPP-118). *Personality and Mental Health*, 3, 41-55.
- Bastiaansen, L., De Fruyt, F., Rossi, G., Schotte, C. i Hofmans, J. (2013). Personality disorder dysfunction versus traits: Structural versus conceptual issues. *Personality Disorder: Theory, Research, and Treatment*, 4, 293-303.
- Becker, D.F., Grilo, C.M., Edell, W.S. i McGlashan, T.H. (2002). Diagnostic efficiency of borderline personality disorder criteria in hospitalized adolescents: Comparison with hospitalized adults. *American Journal of Psychiatry*, 159, 2042–2047.

- Bender, D.S., Morey, L.C. i Skodol, A.E. (2011). Toward a model for assessing level of personality functioning in DSM-5, part I: A review of theory and methods. *Journal of Personality Assessment*, 93, 332-346.
- Bentler, P.M. (2007). On tests and indices for evaluating structural models. *Personality and Individual Differences*, 42, 825-829.
- Berghuis, H., Kamphuis, J.H. i Verheul, R. (2014). Specific personality traits and general personality dysfunction as predictors of the presence and severity of personality disorders in a clinical sample. *Journal of Personality Assessment*, 96, 410-416.
- Berghuis, H., Kamphuis, J.H. i Verheul, R. (2012). Core features of personality disorder: Differentiating general personality dysfunctioning from personality traits. *Journal of Personality Disorders*, 26, 704-716.
- Berghuis, H., Kamphuis, J.H., Verheul, R., Larstone, R. i Livesley, W.J. (2013). The General Assessment of Personality Disorder (GAPD) as an instrument for assessing the core features of personality disorders. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 20, 544-557.
- Bornstein, R. F. (1998). Reconceptualizing personality disorder diagnosis in the DSM-V: The discriminant validity challenge. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 5, 333–343.
- Browne, M. W. i Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. U: K.A. Bollen i J.S. Long (Ur.), *Testing structural equation models* (str. 136-162). Beverly Hills, CA: Sage.
- Clark, L.A. (2009). Stability and change in personality disorder. *Current Directions in Psychological Science*, 18, 27–31.
- Clarkin, J.F. i Huprich, S.K. (2011). Do DSM-5 personality disorder proposals meet criteria for clinical utility? *Journal of Personality Disorders*, 25, 192–205.
- Feenstra, D.J., Hutsebaut, J., Verheul, R. i van Limbeek, J. (2014). Identity: empirical contribution. Changes in the identity integration of adolescents in treatment for personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 28(1), 101-112.
- Feenstra, D.J., Busschbach, J.J.V., Verheul, R. i Hutsebaut, J. (2011). Prevalence and comorbidity of Axis I and Axis II disorders among treatment refractory adolescents admitted for specialized psychotherapy. *Journal of Personality Disorders*, 25, 842-850.

- Feenstra, D.J., Hutsebaut, J., Verheul, R. i Busschbach, J.J.V. (2011). Severity Indices of Personality Problems (SIPP-118) in adolescents: reliability and validity. *Psychological Assessment*, 23, 646-655.
- Furman, W. i Collins, W.A. (2007). Adolescent Romantic Relationships and Experiences. U: K.H. Rubin, W. Bukowski i B. Laursen (Ur.), *Peer interactions, relationships, and groups*. New York: Guilford Press.
- Furman, W. (2002). The Emerging Field of Adolescent Romantic Relationships. *Current Directions in Psychological Science*, 11(5), 177-180.
- Henson, R. i Roberts, J. (2006). Use of exploratory factor analysis in published research: Common errors and some comment on improved practice. *Educational and Psychological Measurement*, 66, 393-416.
- Hill, J., Harrington, R., Fudge, H., Rutter, M. i Pickles, A. (1989). Adult Personality Functioning Assessment (APFA): An investigator-based standardized interview. *British Journal of Psychiatry*, 155, 24–35.
- Hopwood, C.J., Malone, J.C., Ansell, E.B., Sanislow, C.A., Grilo, C.M., Pinto, A., ... Morey, L.C. (2011). Personality Assessment in DSM-5: Empirical support for rating Severity, Style, and Traits. *Journal of Personality Disorders*, 25, 305-320.
- Hu, L. i Bentler, P. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1-55.
- Hutsebaut, J., Feenstra, D.J. i Luyten, P. (2013). Personality Disorders in Adolescence: Label or Opportunity? *Clinical Psychology: Science and Practice*, 20(4), 445-451.
- Kernberg, O.F. (1984). *Severe personality disorders: Psychotherapeutic strategies*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Kirkman, C.A. (2002). Non-incarcerated psychopaths: Why we need to know more about the psychopaths who live amongst us. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 9(2), 155–160.
- Kline, P. (1999). *The handbook of psychological testing* (2nd ed.). London: Routledge.
- Kongerslev, M.T., Chanen, A.M. i Simonsen, E. (2015). Personality Disorder in Childhood and Adolescence comes of Age: a Review of the Current Evidence and Prospects for Future Research. *Scandinavian Journal of Child and Adolescent Psychiatry and Psychology*, 3(1), 31-48.
- Krueger, R.F. i Eaton, N.R. (2010). Personality Traits and the Classification of Mental Disorders: Toward a More Complete Integration in DSM-5 and an Empirical Model of

- Psychopathology. *Personality Disorders: Theory, Research and Treatment*, 1(2), 97-118.
- Lance, C.E., Butts, M.M. i Michels, L.C. (2006). The sources of four commonly reported cutoff criteria: What did they really say? *Organizational Research Methods*, 9(2), 202–220.
- Leising, D. i Zimmermann, J. (2011). An integrative conceptual framework for assessing personality and personality pathology. *Review of General Psychology*, 15, 317–330.
- Livesley, W.J. (2006). *General assessment of personality disorder (GAPD)*. Department of Psychiatry, University of British Columbia.
- Livesley, W. J. (2003). *Practical management of personality disorders*. New York: Guilford Press.
- Livesley, W.J. i Jackson, D.N. (2002). *Manual for the dimensional assessment of personality problems-basic questionnaire*. Port Huron, Michigan: Sigma.
- Marsh, H.W i Hocevar, D. (1985). Application of confirmatory factor analysis to the study of self-concept: First- and higher order factor models and their invariance across groups. *Psychological Bulletin*, 97, 562-582.
- McCrae, R.R., Costa, P.T., Ostendorf, F., Angleiter, A., Hrebickova, M. i Avia, M.D. (2000). Nature over nurture: temperament, personality, and life span development. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 173-186.
- McGlashan, T. H., Grilo, C. M., Sanislow, C.A., Ralevski, E., Morey, L. C., Gunderson, J. G., ... Pagano, M. (2005). Two-year prevalence and stability of individual criteria for schizotypal, borderline, avoidant, and obsessive-compulsive personality disorders. *American Journal of Psychiatry*, 162(5), 883–889.
- Millon, T. (1986). A theoretical derivation of pathological personalities. U: T. Millon i G.L. Klerman (Ur.), *Contemporary directions in psychopathology: Toward the DSM-IV* (str. 639- 669). New York: Guilford Press.
- Morey, L.C., Berghuis, H., Bender, D.S., Verheul, R., Krueger, R.F. i Skodol, A.E. (2011). Toward a model for assessing level of personality functioning in DSM-5, part II: Empirical articulation of a core dimension of personality pathology. *Journal of Personality Assessment*, 93, 347-353.
- Morey, L.C. (2005). Personality pathology as pathological narcissism. U: M. Maj, H.S. Akiskal, J.E. Mezzich. i A. Okasha (Ur.), *World Psychiatric Association series: Evidence and experience in psychiatry* (str. 328–331). New York, NY: Wiley.

- O'Connor, B.P. (2000). SPSS and SAS programs for determining the number of components using parallel analysis and Velicer's MAP test. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 32(3), 396-402.
- Parker, G., Hadzi-Pavlovic, D., Both, L., Kumar, S., Wilhelm, K. i Olley, A. (2004). Measuring disordered personality functioning: to love and to work reprised. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 110, 230-239.
- Rossi, G., Debast, I. i van Alphen, S.P.J. (2016). Measuring personality functioning in older adults: construct validity of the Severity Indices of Personality Functioning – Short Form (SIPP-SF). *Aging & Mental Health*, 20, 1-9.
- Shiner, R. L. i Allen, T. A. (2013). Assessing personality disorders in adolescents: Seven guiding principles. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 20, 361–377.
- Skodol, A.E., Clark, L.A., Bender, D.S., Krueger, R. F., Morey, L.C., Verheul, R., ... Oldham, J.M. (2011). Proposed Changes in Personality and Personality Disorder Assessment and Diagnosis for *DSM-5* Part I: Description and Rationale. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 2, 4-22.
- Steiger, J. H. (2000). Point estimation, hypothesis testing, and interval estimation using the RMSEA: Some comments and a reply to Hayduk and Glaser. *Structural Equation Modeling*, 7(2), 149–162.
- Svrakic, D.M., Whitehead, C., Przybeck, T.R. i Cloninger, C.R. (1993). Differential diagnosis of personality disorders by the seven-factor model of temperament and character. *Archives of General Psychiatry*, 50, 991-999.
- Tromp, N.B. i Koot, H.M. (2008). Dimensions of personality pathology in adolescents: Psychometric properties of the DAPP-BQ-A. *Journal of Personality Disorders*, 22(6), 623-638.
- Tyrer, P. (2005). The problem of severity in the classification of personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 19, 309–314.
- Verheul, R., Andrea, H., Berghout, C.C., Dolan, C., Busschbach, J.J.V., Van der Kroft, P.J.A., ... Fonagy, P. (2008). Severity Indices of Personality Problems (SIPP-118): Development, Factor Structure, Reliability, and Validity. *Psychological Assessment*, 20, 23-34.
- Westen, D., Betan, E. i Defife, J.A. (2011). Identity disturbance in adolescence: Associations with borderline personality disorder. *Development and Psychopathology*, 23, 305–313.
- Wright, A.G. (2011). Qualitative and quantitative distinctions in personality disorder. *Journal of Personality Assessment*, 93, 370-379.